

RIIGIKOHUS

ÜLDKOGU

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-1-1-18-12
Otsuse kuupäev	3. juuli 2012
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Peeter Jerofejev, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg, Hannes Kiris, Lea Kivi, Indrek Koolmeister, Ants Kull, Villu Kõve, Lea Laarmaa, Jaak Luik, Priit Pikamäe, Ivo Pilving, Jüri Põld, Harri Salmann ja Tambet Tampuu
Kohtuasi	Oleg Vainile (Vain) Tartu Maakohtu 20. oktoobri 2008. a otsusega mõistetud karistuse täitmisele pööramine
Vaidlustatud kohtulahend	Tartu Maakohtu 18. oktoobri 2011. a ja Tartu Ringkonnakohtu 17. novembri 2011. a määrused kriminaalasjas nr 1-08-7412
Kaebuse esitaja ja kaebuse liik	Oleg Vaini kaitsja vandeadvokaat Sirje Must, määruskaebus
Teised määruskaebemenetluse pooled	Prokuratuur, esindaja Lõuna Ringkonnaprokuratuuri vanemprokurör Küllike Taits
Asja läbivaatamise kuupäev ja viis	29. mai 2012, kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Tunnistada kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda esitada määruskaebust maakohtu täitmiskohtuniku poolt kriminaalmenetluse seadustiku § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi kohaldamata jäetud vangistus karistusseadustiku § 74 lg 4 alusel täitmisele.
2. Jätta Tartu Ringkonnakohtu 17. novembri 2011. a määrus muutmata.
3. Jätta Oleg Vaini kaitsja määruskaebus rahuldamata.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Tartu Maakohus tunnistas 20. oktoobri 2008. a otsusega Oleg Vaini kokkuleppemenetluses süüdi karistusseadustiku (KarS) § 184 lg 2 p 2 järgi ja teda karistati kolmeaastase vangistusega. Mõistetud vangistus jäeti KarS § 74 lg 1 alusel kohaldamata tingimusel, et O. Vain ei pane kolmeaastase katseaja kestel toime uut tahtlikku kuritegu ja täidab talle KarS § 75 alusel käitumiskontrolli ajaks pandud kohustusi, sh KarS § 75 lg 2 p 2 alusel pandud kohustust mitte tarvitada narkootikume.
2. O. Vain tunnistati KarS § 184 lg 2 p 2 järgi süüdi selles, et ta omandas 26. oktoobril, 2. novembril ja 30. novembril 2007 Valga maakonnas Öru vallas Öru alevikus, samuti 17. novembril 2007 Valga linnas korduvalt ebaseaduslikult suures koguses narkootilist ainet, s.o kümme grammi amfetamiini Vladimir Kalameselt.

3. Lisaks tunnistati O. Vain süüdi selles, et eesmärgiga omandada 14. detsembril 2007 V. Kalameselt ebaseaduslikult suures koguses narkootilist ainet, s.o kümme grammi amfetamiini, leppis ta 13. detsembril 2007 V. Kalamesega kokku kümme grammi amfetamiini endale toimetamise Viljandi maakonnast Pärsti vallast Mustivere külast. See kuritegu jäi lõpule viimata, kuna 14. detsembril 2007 pidas politsei V. Kalamese koos Janno Leesiga Viljandi linnas kinni ja J. Leesi kasutuses olnud sõiduautost BMW 750 I L (registreerimisnumbriga 662 TGF) leiti läbiotsimise käigus majapidamispaaberisse mähitult Minigripi kilekott suure koguse, s.o 15,23 grammi amfetamiiniga. Sellega pani O. Vain toime KarS § 184 lg 2 p 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo, s.o narkootilise aine suures koguses omandamise isiku poolt, kes on varem toime pannud narkootikumidega seotud kuriteo.

4. 21. juunil 2011 esitas kriminaalhooldusametnik Tartu Maakohtule erakorralise ettekande, milles tegi ettepaneku pöörata O. Vainile mõistetud vangistus täitmisele, kuna O. Vain ei täida kriminaalhoolduse nõudeid, sest on tarvitanud katseajal narkootikume. Kriminaalhooldusametnik selgitas, et 15. aprillil 2011 korraldas Tartu Vangla kriminaalhooldusosakond koostöös politseiga reidi kohtuotsusega KarS § 75 lg 2 p 2 alusel määratud lisakohustuste täitmise kontrollimiseks ja selle käigus andis O. Vain Valga Haiglas positiivse narkoproovi. Ka enne selle rikkumise tuvastamist, s.o 31. märtsil 2011 esitas kriminaalhooldusametnik maakohtule O. Vaini suhtes erakorralise ettekande ühe varasema narkootikumitarvitamise kohta, mistõttu Tartu Maakohus pani 19. aprilli 2011. a määrusega O. Vainile lisakohustusi (alluda ravile, mitte viibida kohtu määratud paikades, s.o baarides, ööklubides jt avalikes meelelahutusasutustes).

5. 20. septembril 2011 toimunud kohtuistungil, millel vaadati läbi 21. juunil 2011 esitatud erakorraline ettekanne, kontrolliti O. Vaini võimalikku narkojoovet. Kriminaalhooldusametniku tehtud narkojoobe kiirtesti tulemus tekitas kahtluse, et O. Vain viibib ka kohtuistungil narkojoobes. O. Vain toimetati Valga Haiglasse, kus tal tuvastati narkojoove.

6. Tartu Maakohus pööras 18. oktoobri 2011. a määrusega, juhindudes kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 427 lg-st 2, O. Vainile sama kohtu 20. oktoobri 2008. a otsusega mõistetud vangistuse täitmisele. Kohus leidis, et KarS § 74 lg 4 alusel tuleb vangistus pöörata täitmisele, sest kriminaalhoolduse kulg ei ole olnud eesmärgipärane – O. Vain ei ole suhtunud käitumiskontrolli nõuetesse piisava kohusetundega ega ole korduvalt narkootikume tarvitades täitnud katseaja tingimusi. Vaatamata O. Vainile korduvalt, sealhulgas katseajal antud võimalustele asuda elama õiguskaualekal, ei ole O. Vain neid võimalusi kasutanud. Ühtlasi märkis maakohus, et selle määruse peale võib esitada määruskaebuse kümne päeva jooksul alates päevast, mil isik sai määrusest teada või pidi teada saama.

7. Maakohtu määruse peale esitas O. Vain määruskaebuse ringkonnakohtule, taotledes maakohtu määruse tühistamist ja talle mõistetud vangistuse täitmisele pööramata jätmist. Määruskaebuse esitaja leidis, et ta ei pannud katseajal toime kuritegusid. Muude kohustuste rikkumine oli tingitud rahalistest raskustest perekonna loomise tõttu ja seepärast ravivõimaluste puudumisest. Samas nõustus O. Vain, et kohus võiks pikendada talle määratud katseaega.

8. Tartu Ringkonnakohus jättis 17. novembri 2011. a määrusega O. Vaini määruskaebuse rahuldamata. Ringkonnakohus leidis, et maakohtu määrus on seaduslik ja põhjendatud ning tuleb jätta muutmata. O. Vaini vangistusest tingimisi vabastamine ei ole täitnud eesmärki ja O. Vain on jätkanud narkootikumide tarvitamist. Sarnaselt maakohtuga märkis ka ringkonnakohus, et tema tehtud määruse peale võib esitada määruskaebuse.

9. Tartu Ringkonnakohtu 17. novembri 2011. a määruse peale esitas O. Vaini kaitsja vandeadvokaat Sirje Must Riigikohtule määruskaebuse. Selles taotletakse vaidlustatud määruse tühistamist, Tartu Maakohtu 20. oktoobri 2008. a kohtuotsusega O. Vainile mõistetud vangistuse täitmisele pööramata jätmist ja O. Vainile määratud katseaja pikendamist kohtu äranägemisel. Kaitsja hinnangul ei suhtunud O. Vain kriminaalhooldusse ükskõikselt, vaid pöördus ravi saamiseks meditsiini-asutusse. Perekondlike asjaolude tõttu ei olnud tal aga võimalik ravi eest tasuda. Määruskaebuse esitamise ajaks on süüdimõistetul tekkinud raha ravi eest tasumiseks ja katseaja pikendamisel asub ta narkoravile. Samuti on O. Vainil töökoht, kus teda iseloomustatakse positiivselt, ja püsiv sissetulek. Ta on loonud perekonna ja peab hoolitsema abikaasa ning lapse eest.

10. Määruskaebusele vastas Lõuna Ringkonnaprokuratuuri vanemprokurör Küllike Tait, kes leidis, et kohtute määrused O. Vainile mõistetud vangistuse täitmisele pööramiseks on põhjendatud ja seaduslikud.

11. Riigikohtu kriminaalkolleegium andis 29. märtsi 2012. a määrusega kriminaalasja läbivaatamiseks Riigikohtu üldkogule, juhindudes KrMS § 356 p-st 3. Kriminaalkolleegiumil tekkis kahtlus, et KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang ei vasta põhiseadusele osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise KrMS § 427 lg 2 alusel süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse peale.

12. Kolleegium märkis, et tulenevalt KrMS § 427 lg-st 2 otsustab vangistuse tingimisi kohaldamata jätmise tühistamise ja süüdimõistetute saatmise talle kohtuotsusega mõistetud karistust kandma süüdimõistetute elukoha järgse maakohtu täitmiskohtunik oma määrusega. See määrus ei ole KrMS § 385 p-s 26 sätestatu tõttu määruskaebekorras vaidlustatav. Saanud määruskaebuse maakohtu sellise määruse peale, mille peale määruskaebuse esitamine on välistatud, tuleb ringkonnakohtul jätta see eelmenetluses läbi vaatamata ja tagastada esitajale. Vaatamata eelöeldule on ringkonnakohus O. Vainile mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse peale esitatud määruskaebuse sisuliselt lahendanud ja jätnud KrMS § 385 p 26 kohaldamata. Samas ei tunnistanud ringkonnakohus seda sätet ka põhiseadusega vastuolus olevaks ega algatanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust.

13. Kolleegiumi hinnangul sõltub KrMS § 385 p 26 põhiseaduspärasusest, kas ringkonnakohtu määrus tuleb tühistada ja saata asi uueks arutamiseks ringkonnakohtusse eelmenetluse staadiumis või tuleb Riigikohtul anda kaitsja määruskaebuse väidetele sisuline hinnang ehk hinnata, kas ringkonnakohus talitas maakohtu määruse peale esitatud määruskaebuse lahendamisel õigesti.

14. Mõistetud vangistuse täitmisele pööramisel on kohtul lai kaalutlusruum, kohtu lahend on selles küsimuses lõplik ja vangistuse täitmisele pööramisega riivatakse väga tugevalt isiku õigusi. Seetõttu oli kriminaalkolleegiumil kahtlus, et alates 1. septembrist 2011 kehtestatud ja eelduslikult menetlusökoonoomia eesmärgi teeniv KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirang, mis välistab KrMS § 427 lg 2 alusel süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse vaidlustamise, ei kaalu üles kahju, mida võib õiguskorrale tekitada vangistuse ebaõige täitmisele pööramine. Kolleegiumi hinnangul võib KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang rikkuda ka õigusloome võrdsuse põhimõtet, sest määruskaebemenetluses saab täitmiskohtuniku määrust endiselt vaidlustada mitmel n-õ kergemal juhul (nt tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise üle otsustamine). Samuti ei laiene kõnealune piirang nendele määrustele, millega lahendatakse küsimusi vangistusest tingimuslikult vabastatud süüdimõistetule lisakohustuste määramisest või kohustuste kergendamisest või tühistamisest.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

15. Riigikogu õiguskomisjon oli seisukohal, et KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang ei ole kooskõlas PS § 24 lg-ga 5 osas, milles välistab määruskaebuse esitamise KrMS § 427 lg 2 alusel süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse peale. Mõistetud vangistuse täitmisele pööramise määrus on lõplik ja vangistuse täitmisele pööramisega riivatakse tugevalt isiku õigusi. Üksnes menetlusökonomiline põhjendus määruse edasikaebamise välistamiseks ei kaalu üles isiku õigust vaidlustada vangistuse täitmisele pööramise määrust kõrgema astme kohtus – see tähendab võimalust kontrollida vangistuse täitmisele pööramise õigsust. KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang rikub ka õigusloome võrdsuse põhimõtet, kuna määruskaebemenetluses saab täitmiskohtuniku määrust vaidlustada mitmel kergemal juhul.

16. Riigikogu põhiseaduskomisjon leidis, et KrMS § 385 p 26 on põhiseadusega kooskõlas osas, milles välistab määruskaebeõiguse ringkonnakohtu määruse peale. KrMS § 385 p 26 ei ole Riigikohtu menetluses asjassepuutuv sätte osas, mis puudutab määruskaebeõigust maakohtu määruse peale. Esimese astme kohtu määruse peale edasikaebeõigust välistavad sätted ei ole Riigikohtus asjassepuutuvad ja Riigikohus ei saa nende osas põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust alustada.

17. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 riivab PS § 24 lg 5 kaitseala, kuna ei võimalda esitada määruskaebust ringkonnakohtu määruse peale, millega lahendati täitmiskohtuniku KarS § 74 alusel tehtud määruse peale esitatud määruskaebus. Riive eesmärgiks on menetlusökonomia. Põhiseaduskomisjoni hinnangul ei ole riive ebaoproportsionaalselt suur, sest täitmiskohtunik pöörab KarS § 74 lg 4 alusel määrusega täitmisele varem kohtuotsusega mõistetud karistuse. Karistus on isikule mõistetud kriminaalasjas süüdimõistva kohtuotsusega, mis on üldkorras vaidlustatav. Isikule olid teada tingimused, mille järgimisel ei pöörata mõistetud karistust täitmisele. Kui isik ei täida neid tingimusi, pööratakse kohtuotsusega mõistetud vangistus täitmisele täitmiskohtuniku määrusega. Sellega kaasnevad küll faktiliselt isiku põhiõiguste riived, kuid sisuliselt oli isikule selline karistus mõistetud juba varem.

18. Õiguskantsler asus seisukohale, et KrMS § 385 p 26 on osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise KrMS § 427 lg 2 alusel süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse peale, vastuolus PS § 15 lg 1 ja § 24 lg-ga 5 nende koosmõjus. KrMS § 385 p 26 on asjassepuutuv sätte, sest selle põhiseaduspärasusest sõltub, millise lahendi saab Riigikohus kohtuasjas teha.

19. Süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse vaidlustamine kuulub PS § 24 lg 5 kaitsealasse ja KrMS § 385 p-st 26 tulenev kaebeõiguse piirang riivab PS § 24 lg-s 5 ja PS § 15 lg-s 1 (üldine kohtusse pöördumise õigus) sätestatud õigusi. Lisaks sellele tuleb arvestada, et maakohtu määrusega mõisteti O. Vain vangistuse kandmisele. Vangistus riivab ka mitmeid teisi tema põhiõigusi: õigus vabale eneseteostusele (PS § 19 lg 1), perekonna- ja eraelu puutumatus (PS § 26 lg 1), vabadusõigus (PS § 20 lg 1).

20. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-s 26 sisalduva piirangu kehtestamise eesmärk on tagada kohtusüsteemi efektiivsus ja selle kaudu ühtlasi ka isikute õiguste parem kaitse ning see eesmärk on legitiimne. KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirang on ka sobiv ja vajalik abinõu eesmärgi saavutamiseks. Piirangut ei saa aga pidada mõõdukaks, sest kohtusüsteemi efektiivsuse tagamise eesmärk ei õigusta KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirangut osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise KrMS § 427 lg 2 alusel süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse peale.

21. **Justiitsminister** leidis, et KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirang on otstarbekas ja vajalik ning põhiseadusega kooskõlas. KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määrusega otsustatakse vangistuse tingimisi kohaldamata jätmise tühistamine ja süüdimõistetute saatmine talle mõistetud karistust kandma. Edasikaebe võimaluste vähendamine küll riivab isiku õigusi, kuid piirangu eesmärk on muuta kriminaalmenetlust ökonoomsemaks, tagada menetluse toimumine mõistliku aja jooksul ning vähendada kohtute koormatust.

22. **Riigi peaprokurör** oli seisukohal, et KrMS § 385 p 26 võib olla põhiseadusega vastuolus. Peaprokurör leidis, et KrMS § 385 p 26 on asjassepuutuv säte, sest selle põhiseaduspärasusest sõltub, millise lahendi saab Riigikohus praeguses kohtuasjas teha.

23. Peaprokurör kahtles KrMS § 385 p-s 26 sisalduva piirangu vajalikkuses, leides, et seadusandjal on võimalik sarnast menetlusökonoomilist eesmärki saavutada ka juhul, kui ta näiteks piiraks määruskaebeõigust vähem isiku õigusi riivavatel juhtudel. Ka leidis prokurör, et piirang ei ole mõõdukas, kuna KrMS § 427 lg 2 alusel süüdimõistetutele mõistetud vangistuse täitmisele pööramise kohta tehtud määruse vaidlustamise võimatus ei kaalu üles kahju, mida võib õiguskorrale tekitada vangistuse ebaõige täitmisele pööramine.

24. Lisaks märkis peaprokurör, et KrMS § 427 lg 2 sõnastus on segadust tekitav, kuna selles märgitud viited nimetatud otsustuste materiaalõiguslikele alustele pole täpsed. Kui süüdlane paneb katseajal toime uue kuriteo, tuleb talle selle eest karistuse mõistmine, eelmise otsusega ja uue kuriteo eest mõistetud karistusi arvestades KarS § 65 lg 2 alusel liitkaristuse moodustamine ja selle tegelikult täitmisele pööramine otsustada uue kuriteo menetlemise tulemina tehtavas süüdimõistvas kohtuotsuses. Katseajal uue kuriteo toimepanemise tõttu karistusest tingimisi vabastamise otsustuse tühistamine ei ole kohtulahendi täitmise etapis lahendatava küsimusena võimalik, kuna eeldab vältimatult uue teo koosseisupärasuse, õigusvastasuse ja süülisuse üle otsustamist, mis on aga võimalik üksnes eraldiseisvas kriminaalmenetluses. Seega tuleb vaadeldavat sätet (KrMS § 427 lg 2) käsitada menetluskorrana üksnes KarS § 74 lg-s 4 (sellele materiaalõiguslikule alusele tuginedes pöörati vangistus täitmisele praeguses kohtuasjas) ja § 76 lg-s 5 sätestatud otsustuste tegemiseks, st süüdimõistetute suhtes tehtud karistusest tingimisi vabastamise otsustuse tühistamise üle olukorras, kus seda tingib tema käitumiskontrolli tingimuste rikkumine.

VAIDLUSTATUD SÄTE

25. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-s 26 on sätestatud:

„§ 385. Kohtumäärused, mida ei saa vaidlustada määruskaebuse lahendamise menetluses

Määruskaebust ei saa esitada järgmiste kohtumääruste peale:

[---]

26) käesoleva seadustiku § 427 lõike 2 ja § 428 alusel süüdimõistetutele mõistetud vangistuse täitmisele pööramise küsimuses tehtud määrus;

[---].“

ÜLDKOGU SEISUKOHT

26. Üldkogu käsitleb kõigepealt KrMS § 385 p 26 asjassepuutuvust praeguses kohtuasjas (I). Seejärel selgitab üldkogu välja asjakohased põhiõigused ja nende riive (II), toob välja põhiõiguste riive eesmärgid ja hindab nende põhiseaduspärasust (III). Seejärel käsitleb üldkogu põhiõiguste riive proportsionaalsust (IV). Lõpuks võtab üldkogu seisukoha määruskaebuse väidete kohta ja lahendab kohtuasja (V).

I

27. Riigikohus kontrollib põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses sellise õigusnormi põhiseaduspärasust, mis on konkreetse kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lg 2). Asjassepuutuv on norm, mida tuleb kohtuasja lahendamisel kohaldada ja mille põhiseadusvastasuse korral peaks kohus otsustama teisiti kui selle põhiseaduspärasuse korral (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18. juuni 2010. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-5-10, p 13).

28. Riigikohtu kriminaalkolleegium seadis kahtluse alla KrMS § 385 p 26 põhiseaduspärasuse, mis keelab esitada määruskaebust KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud maakohtu täitmiskohtuniku määruse peale. Üldkogu hinnangul on KrMS § 385 p 26 praeguses kohtuasjas asjassepuutuv juhul, kui see välistab määruskaebuse esitamise maakohtu täitmiskohtuniku määruse peale, millega KarS § 74 lg 4 alusel pööratakse täitmisele tingimisi kohaldamata jäetud vangistus. Üldkogu hindab kõigepealt, kas KarS § 74 lg 4 alusel vangistuse täitmisele pööramisel tuleb juhinduda KrMS § 427 lg-st 2.

29. Kui süüdimõistetu ei järgi katseajal kontrollinõudeid või ei täida talle pandud kohustusi, saab täitmiskohtunik KarS § 74 lg 4 kohaselt määrata täiendavaid kohustusi või pikendada katseaega kuni ühe aasta võrra KrMS § 427 lg 1 alusel. Kriminaalmenetluse seadustikus puudub otsene menetlusõiguslik alus ja pädevusnorm KarS § 74 lg-s 4 ette nähtud raskeima õigusjärelmi – vangistuse täitmisele pööramise – rakendamiseks. Sisult kõige lähedasem norm sellise olukorra reguleerimiseks on KrMS § 427 lg 2, mis viitab aga otsesõnu üksnes KarS § 74 lg-tele 5 ja 6, § 76 lg-tele 5 ja 6 ning § 77 lg-le 4. Siinkohal nõustub üldkogu Riigiprokuratuuri arvamusega, et KrMS § 427 lg 2 sõnastus on ebatäpne ja selles loetletud vangistuse täitmisele pööramise materiaalõiguslike aluste loetelu ei ole ammendav, mistõttu on vaja seda normi tõlgendada.

30. Kriminaalmenetluse seadustiku § 427 lg 2 on ainuke menetlusõiguslik norm, mis annab maakohtu täitmiskohtunikule pädevuse pöörata süüdimõistetu vangistus täitmisele. Vaadeldav säte on ka praktikas kasutatav peamiselt KarS § 74 lg 4 ja § 76 lg 5 alusel vangistuse täitmisele pööramisel, kuna seaduses otsesõnu viidatud materiaalõiguslikud alused, s.o vangistuse täitmisele pööramine katseajal uue kuriteo toimepanemisel, saavad esineda üksnes erandjuhtudel, kui hilisemas kriminaalmenetluses on asja arutanud kohus jätnud karistused KarS § 65 lg 2 järgi liitmata. KrMS § 427 pealkirjast nähtuvalt reguleerib see paragrahv just kriminaalhoolduse täitmist. Kriminaalhooldaja saab aga enda ettekandes kohut teavitada üksnes süüdimõistetu kontrollinõuete või lisakohustuste järgimata jätmisest, mitte aga jõustunud kohtuotsusega süüditunnistamisest uues kuriteos.

31. Karistusseadustiku § 427 lg-t 2 tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab kõiki juhtumeid, millal täitmiskohtunik pöörab kriminaalhooldaja ettekande alusel süüdimõistetu kandmata vangistuse täitmisele, sh kui süüdimõistetu ei järgi kontrollinõudeid ja talle pandud lisakohustusi. Kuna KrMS § 427 lg 2 kohaldub KarS § 74 lg 4 järgi vangistuse täitmisele pööramisele, nähtub 1. septembril 2011 jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatustest seadusandja tahe KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piiranguga takistada ka KarS § 74 lg 4 järgi vangistuse täitmisele pööramise otsustuse vaidlustamist määruskaebemenetluses.

32. Eeltoodust lähtudes on üldkogu seisukohal, et tingimisi kohaldamata jäetud vangistuse KarS § 74 lg 4 alusel täitmisele pööramisel tuleb menetlusõiguslikult tugineda KrMS § 427 lg-le 2, kuid tulenevalt KrMS § 385 p-st 26 ei saa täitmiskohtuniku sel alusel tehtud määruse peale määruskaebust esitada. Üldkogu nõustub seetõttu kriminaalkolleegiumi seisukohaga, et Tartu

Ringkonnakohtus menetles O. Vaini kaitsja määruskaebust olukorras, kus KrMS § 385 p 26 välistas maakohtu määruse peale määruskaebuse esitamise.

33. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 põhiseaduspärasusest sõltub, millise lahendi saab Riigikohtus praeguses kohtuasjas teha. Kui KrMS § 385 p 26 on osas, milles see ei võimalda KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määrust vaidlustada, põhiseadusega kooskõlas, tuleb ringkonnakohtu määrus tühistada ja saata asi uueks arutamiseks ringkonnakohtusse eelmenetluse staadiumis. Kui aga KrMS § 385 p 26 ei ole viidatud osas põhiseadusega kooskõlas, tuleb kaitsja määruskaebuse väidetele anda sisuline hinnang. Eeltoodust lähtudes on üldkogu seisukohal, et KrMS § 385 p 26 on praeguses kohtuasjas asjassepuutuv norm osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise täitmiskohtuniku KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega tingimisi kohaldamata jäetud vangistus pööratakse KarS § 74 lg 4 alusel täitmisele.

II

34. Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirang riivab PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõigust, samuti seadusloome võrdsuse põhimõtet.

35. Põhiseaduse § 24 lg 5 kohaselt on igatüüli õigus tema kohta tehtud kohtu otsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. PS § 24 lg 5 on osa põhiõigusest kohtulikule kaitsesele, mille eesmärgiks on tagada kohtulahendi kontroll, et vältida eksimusi ja vigu kohtulahendites. Tulenevalt kohustusest tõlgendada põhiõigusi sätestavaid norme laiendavalt ja tagamaks põhiõiguste lünkadeta kaitse, peab edasikaebelõigus põhimõtteliselt olema tagatud kõigi kohtulahendite puhul sõltumata nende nimetusest (vt Riigikohtu üldkogu 10. novembri 2011. a otsus haldusajal nr 3-3-1-28-11, p 25). Seetõttu peab PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebelõigus olema põhimõtteliselt tagatud ka määruse peale kui kohtuotsuse peale laiemas mõttes. PS § 24 lg 5 tagab eelkõige õiguse kaevata esimeses astmes tehtud kohtuotsuse peale edasi kõrgemalseisvale kohtule (vt Riigikohtu üldkogu 14. aprilli 2011. a otsus tsiviilajal nr 3-2-1-60-10, p 46).

36. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 riivab PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõigust, kuna välistab KarS § 74 lg 4 ja KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud maakohtu täitmiskohtuniku määruse vaidlustamise määruskaebusega ringkonnakohtus.

37. Lisaks PS § 24 lg-s 5 märgitud põhiõigusele riivab vangistuse täitmisele pööramise määrus veel mitmeid süüdimõistetud isiku põhiõigusi, nt vabaduspõhiõigust (PS § 20 lg 1) ning perekonna- ja eraelu puutumatus (PS § 26 esimene lause). Neid väärtusi, mis on süüdimõistetule jaoks praegusel juhul kaalul, ja PS § 12 lg-s 1 sätestatud võrdsuspõhiõiguse riivet arvestab üldkogu PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõiguse riive mõõdukuse hindamise juures.

III

38. Põhiseaduse § 11 esimeses lauses sätestatakse, et õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

39. Riigikohtus on leidnud, et PS § 24 lg-st 5 ei tulene õigust vaidlustada eranditult kõiki kohtulahendeid ja seadusandja on pädev kohtulahendi olemusest lähtuvalt ning mõistlikele põhjendustele tuginedes edasikaebelõigust diferentseerima (Riigikohtu üldkogu 10. novembri 2011. a otsus haldusajal nr 3-3-1-28-11, p 27).

40. Põhiseaduse § 24 lg 5 sätestab lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõiguse, mida võib riivata igal põhiseadusega kooskõlas oleval eesmärgil (sarnaselt vt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-62-10, p 38). Riigikohus on kohtumenetluse ökonoomsust ja asja kiiret lahendamist käsitlenud PS § 24 lg-s 5 sätestatud kaebeõiguse piiramise põhiseaduspärase eesmärgina (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 25. märtsi 2004. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-1-04, p 21).

41. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 lisati seadustikku 27. jaanuaril 2011 vastu võetud ning 1. septembril 2011 jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega. Seaduse eelnõu seletuskiri ei selgita, miks KrMS § 385 p 26 seadustikku lisati. Seletuskirjas märgiti määruskaebe võimaluste kohta üldiselt, et kohturessursi otstarbeka ja tasakaalustatud kasutamise sisukohalt ei ole võimalik tagada kõigis küsimustes määruskaebuse esitamise võimalust – vastasel korral ei ole võimalik tagada, et kohtumenetlus toimuks mõistliku aja jooksul, kuna kohtud oleksid ülekoormatud.

42. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-s 26 sätestatud määruskaebeõiguse piiramise eesmärk on kohtusüsteemi tõhususe tagamine. Kohtusüsteem peab tagama isikute õiguste kaitse ja seetõttu on kohtusüsteemi tõhus toimimine põhiseaduslik väärtus ning legitiimne eesmärk PS § 24 lg-s 5 sätestatud põhiõiguse riivamiseks.

IV

43. Üldkogu hindab järgmiseks, kas PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõiguse riive on proportsionaalne.

44. Põhiõiguse riive on proportsionaalne, kui see on eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt eesmärgi tähtsust (vt nt Riigikohtu üldkogu 26. märtsi 2009. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-16-08, p 29).

45. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-st 26 tulenev edasikaebeõiguse piirang on kohtusüsteemi tõhususe tagamiseks sobiv ja vajalik abinõu. Edasikaebeõiguse piiramine vähendab kohtute töökoormust ja aitab seega kaasa kohtusüsteemi tõhusamale toimimisele. Üldkogu mõönab, et edasikaebeõiguse piiramine riivab PS § 24 lg-s 5 tagatud põhiõigust, samuti mitmeid teisi süüdimõistetud isiku põhiõigusi. Samas ei oleks põhiõigusi vähem riivav abinõu eesmärgi saavutamiseks niivõrd tõhus.

46. Järgnevalt hindab üldkogu, kas KrMS § 385 p-s 26 sätestatud edasikaebeõiguse piirang on mõõdukas abinõu kohtusüsteemi tõhususe saavutamiseks. Abinõu mõõdukuse hindamiseks kaalub üldkogu ühelt poolt põhiõigustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust praeguse kohtuasja asjaoludel ning teiselt poolt eesmärgi kaalukust.

47. Kohtusüsteemi tõhusus on kaalukas väärtus. Tulenevalt PS §-st 14 on õiguste ja vabaduste kaitsmine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Kui kohtusüsteem ei toimi tõhusalt, ei saa kohus täita talle põhiseadusega pandud kohustusi ja subjektiivsed õigused võivad jääda kaitseta.

48. Ka kaalukausi teisel poolel on kaalukad väärtused. KrMS § 385 p 26 välistab määruskaebuse esitamise maakohtu täitmiskohtuniku määruse peale, millega pööratakse KarS § 74 lg 4 alusel

täitmisele süüdimõistetule tingimisi mõistetud vangistus. Vangistuse täitmisele pööramine riivab vangistusest tingimisi vabastatud süüdimõistetute mitmeid põhiõigusi, eelkõige vabaduspõhiõigust, aga ka õigust perekonna- ja eraelu puutumatussele.

49. Oluline on arvestada, et KarS § 74 lg 4 alusel vangistuse täitmisele pööramise üle otsustamisel on täitmiskohtunikul lai kaalutusõigus. Täitmiskohtunik peab kõigepealt tuvastama, kas esinevad KarS § 74 lg 4 kohaldamise eeldused. Lisaks faktiliste asjaolude tuvastamisele peab täitmiskohtunik valima kõige sobivama õigusliku tagajärje – otsustama, kas määrata lisakohustusi, pikendada katseaega kuni ühe aasta võrra või pöörata vangistus täitmisele.

50. Hinnates riive intensiivsust, arvestab üldkogu ka seda, et riivatakse PS § 12 lg-s 1 sätestatud võrdsusõigust. Määruskaebemenetluses saab täitmiskohtuniku määrust endiselt vaidlustada mitmel põhiõigusi vähem riivaval juhul – nt tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustamine. Samuti ei laiene KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang nendele määrustele, millega KrMS § 427 lg 1 kohaselt otsustatakse, kas määrata vangistusest tingimuslikult vabastatud süüdimõistetule lisakohustusi või tema kohustusi kergendada või need tühistada, ja mis piiravad põhiõigusi vabaduse võtmisest oluliselt vähem. Üldkogu ei näe mõistlikku põhjust, miks kaebeõiguse seisukohast koheldakse eelnimetatud olukordi erinevalt.

51. Eeltoodust lähtudes on üldkogu seisukohal, et KrMS § 385 p-s 26 sätestatud edasikaebeõiguse piirang ei ole mõõdukas abinõu kohtusüsteemi tõhususe saavutamiseks ja riivab PS § 24 lg-s 5 sätestatud põhiõigust ebaproportsionaalselt. Arvestades mõju, mille täitmiskohtuniku määrus toob kaasa süüdimõistetute õiguste jaoks, peab kõrgema astme kohtul olema võimalik kontrollida täitmiskohtuniku otsustuse õigsust. KrMS § 385 p 26 on osas, milles see ei võimalda esitada määruskaebust maakohtu täitmiskohtuniku KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi kohaldamata jäetud vangistus KarS § 74 lg 4 alusel täitmisele, vastuolus PS § 24 lg-ga 5 ja §-ga 11.

52. Üldkogu tunnistas KrMS § 385 p 26 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda esitada määruskaebust maakohtu täitmiskohtuniku KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi kohaldamata jäetud vangistus KarS § 74 lg 4 alusel täitmisele.

V

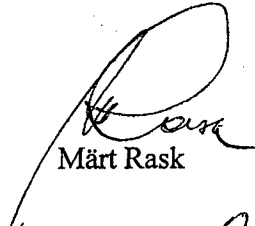
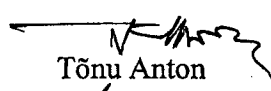
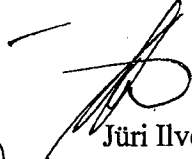

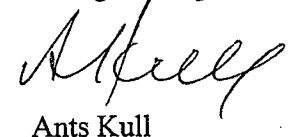

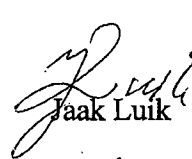
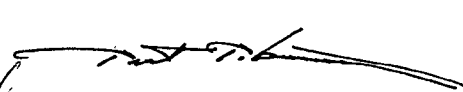
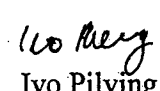
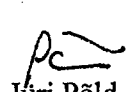
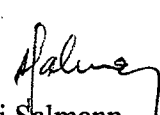
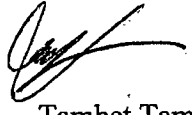
53. Tartu Ringkonnakohtus vaatas O. Vaini kaitsja määruskaebuse sisuliselt läbi ja jättis 17. novembri 2011. a määrusega rahuldamata, kuid ei algatanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust. Üldkogu leidis, et KrMS § 385 p 26, mis välistas maakohtu täitmiskohtuniku määruse peale määruskaebuse esitamise, on põhiseadusega vastuolus. Selles olukorras vaatab üldkogu O. Vaini kaitsja määruskaebuse sisuliselt läbi ja hindab Tartu Ringkonnakohtu 17. novembri 2011. a määruse põhjendatust.

54. Üldkogu nõustub kriminaalkolleegiumi 29. märtsi 2012. a määruses väljendatud seisukohaga, et ringkonnakohtus oleks pidanud koos O. Vaini kaebuse sisulise läbivaatamisega algatama põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse. Samas ei tingi põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse algatamata jätmise praegusel juhul ringkonnakohtu otsuse tühistamist ega takista Riigikohtul andmast hinnangut ringkonnakohtu otsustusele jätta O. Vaini kaebus rahuldamata (vt ka Riigikohtu üldkogu 16. mai 2008. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-88-07, p 46).

55. O. Vaini kaitsja taotleb määruskaebuses ringkonnakohtu määruse tühistamist, O. Vainile mõistetud vangistuse täitmisele pööramata jätmist ja katseaja pikendamist. O. Vain on astunud

samme narkoravile asumiseks, kuid pole seda seni saanud teha perekondliku olukorra tõttu. Süüdimõistetu töötab ja tal on seaduslik sissetulek, tema perre on sündinud laps ning ta on avaldanud valmisolekut asuda narkoravile. Samuti on määruskaebusele lisatud O. Vaini positiivne iseloomustus tema tööandjalt.

56. Üldkogu on seisukohal, et määruskaebuses esitatud väited ei anna alust ringkonnakohtu määruse tühistamiseks. Vangistuse täitmisele pööramisel on kohtud tuvastanud, et O. Vain on katseajal korduvalt tarvitanud narkootikume ja viibinud narkojoobes ka kohtuistungil. Sellega rikkus süüdimõistetu teadvalt talle KarS § 75 lg 2 p 2 alusel määratud kohustust mitte tarvitada narkootikume. Maakohtu otsustus pöörata O. Vaini karistus täitmisele ja ringkonnakohtu määrus, millega jäeti maakohtu määrus muutmata, on põhjendatud ning tuleb jätta muutmata. Juhindudes KrMS § 390 lg-st 1 ja § 361 lg 1 p-st 1, jätab üldkogu Tartu Ringkonnakohtu 17. novembri 2011. a määruse muutmata ja O. Vaini kaitsja määruskaebuse rahuldamata.

 Märt Rask	 Tõnu Anton	 Jüri Ilvest	 Peeter Jerofejev
 Henn Jõks	 Ott Järvesaar	 Erik Kergandberg	 Hannes Kiris
 Lea Kivi	 Indrek Koolmeister	 Ants Kull	 Villu Kõve
 Lea Laarmaa	 Jaak Luik	 Priit Pikamäe	 Ivo Pilving
 Jüri Pöld	 Harri Salmann	 Tambet Tampuu	

KOOPIA OIGEKantselei
Piret Lehemets
Riigikohtu sekretär

"02." 07. 2012...

**Riigikohtunike Henn Jõksi, Lea Laarmaa, Ivo Pilvingu ja Tambet Tampuu eriarvamus
Riigikohtu üldkogu 3. juuli 2012. a otsusele kriminaalasjas nr 3-1-1-18-12**

1. Nõustume üldkogu enamusega, et määruskaebus tuleb jätta rahuldamata ja Tartu Ringkonnakohtu 17. novembri 2011. a määrus tuleb jätta muutmata. Me ei nõustu üldkogu otsuse resolutsiooni p-ga 1, millega KrMS § 385 p 26 tunnistati osaliselt põhiseadusevastaseks ja kehtetuks, samuti sellekohaste põhjendustega (p-d 29 kuni 32).

2. Leiame, et üldkogu enamus on ise loonud normi, mille ta käesoleva otsusega põhiseaduse vastaseks tunnistab. KrMS § 385 p-st 26 ei tulene keeldu esitada määruskaebust maakohtuniku täitmiskohtuniku sellise määruse peale, millega pööratakse tingimisi kohaldamata jäetud vangistus KarS § 74 lg 4 alusel täitmisele.

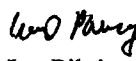
3. Üldkogu enamus tõdes õigustatult, et kriminaalmenetluse seadustikus puudub otsene menetlusõiguslik alus ja pädevusnorm KarS § 74 lg 4 alusel vangistuse täitmisele pööramiseks. See olukord ei saa vastata seadusandja tegelikule tahtele. Miski ei anna alust arvata, et seadusandja nägi küll materiaalõiguses ette võimaluse pöörata karistus täitmisele, kuid ei soovinud seejuures luua asjakohast menetlust. Järelikult on antud küsimuses tegemist seaduse lüngaga.

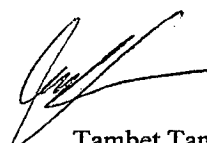
4. Üldkogu rakendas selle lünga täitmiseks õigustatult analoogiat kõige lähedasema normiga - KrMS § 427 lg-t 2. Meie arvates eiras aga üldkogu analoogia rakendamise põhimõtteid sellega, et luges asjas-sepuutuvaks lisaks KrMS § 427 lg-le 2 ka sama seadustiku § 385 p 26. Analooogia ei tähenda lähedase õigusnormi otsest, terviklikku ja reservatsioonideta kohaldamist, vaid normis sätestatud õigusliku tagajärje rakendamist üksnes sellises ulatuses, mis tagab reguleerimata situatsiooni mõistliku ja põhiseaduspärase lahendamise. Tõdedes, et KrMS § 385 p 26 osas viiks analoogia põhiseadusevastase tulemuseni, oleks üldkogu pidanud jätma selles osas analoogia rakendamata ilma KrMS § 385 p 26 põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnistamata.

Puudub igasugune põhjus eeldada, et seadusandja soovis põhiseadusevastasel viisil KrMS § 385 p 26 kohaldamist vangistuse täitmisele pööramise juhtudel.

Henn Jõks

Lea Laarmaa

Ivo Pilving

Tambet Tampuu

RIIGIKOHUS
Kantselei
KOOPIA ÕIGE
Piret Lehemets
Riigikohtu sekretär
"02." 02..... 20/2....